

סקר בוגרי אלומה 2020

תחושת שייכות בקרב צעירים באקדמיה

תקציר ממצאי הסקר

רקע

תחושת שייכות היא היכולת של אדם להרגיש מקובל, מכובד ונתמך בסביבתו וכן הצורך של כל אדם להיות חלק מקבוצה.

לפני כשנה וחצי, אלומה עדכנה את המיקוד האסטרטגי של העמותה והוסיפה לו את נושא השייכות לחברה הישראלית. ההחלטה נבעה מתוך ההכרה כי לתחושת השייכות תפקיד מרכזי ביכולת של כל אדם לממש מוביליות חברתית, וכי על מנת לתרום ולהיות חלק מהחברה יש צורך לחזק את תחושת השייכות אליה.

בד בבד עם החלטה אסטרטגית זו, צוות העמותה החל להעמיק את הידע המקצועי בנושא מעגלי השייכות של צעירים והקשר בינם לבין מוביליות חברתית והצלחה אקדמית.

חלק מרכזי מלמידת העומק היה סקר בנושא שייכות ומוביליות שנשלח בספטמבר לבוגרי תוכניות הצעירים של אלומה (הישגים, רואד, אקדמיה פלוס, הישגים להיי טק והתמחויות). מספר המשיבים לסקר היה מעל 5,000. מתוכם, נותחו נתונים של 3,500 משיבים שעמדו בקריטריונים לסינון (מתחת לגיל 40, החלו לימודים אקדמיים וענו על רוב שאלות השייכות).

הסקר נבנה על ידי צוות העמותה בליווי והנחיה מקצועית של ארגון מעוז וכלל 60 שאלות סגורות (חובה). הסקר כוון לאקדמיים במהלך התואר ולאחריו. ניתוח ממצאי הסקר התבצע על ידי חברת ERI בשיתוף עם צוות מצומצם מאלומה ומעוז.

הנחת היסוד שהנחתה את ניסוח הסקר הייתה כי תחושת שייכות באקדמיה קשורה הן להצלחה אקדמית והן לתחושת שייכות לחברה הישראלית וכי אלו ישיעו לטובה על הסיכוי למוביליות חברתית.

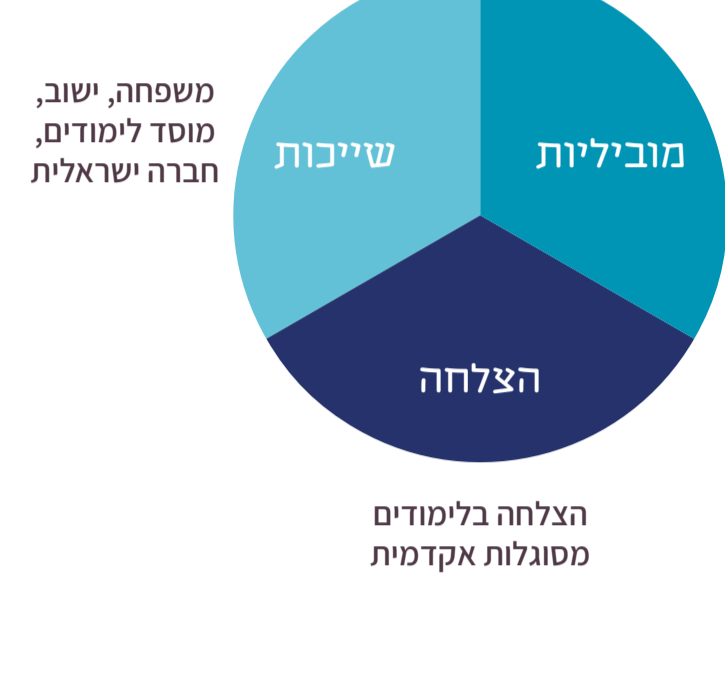
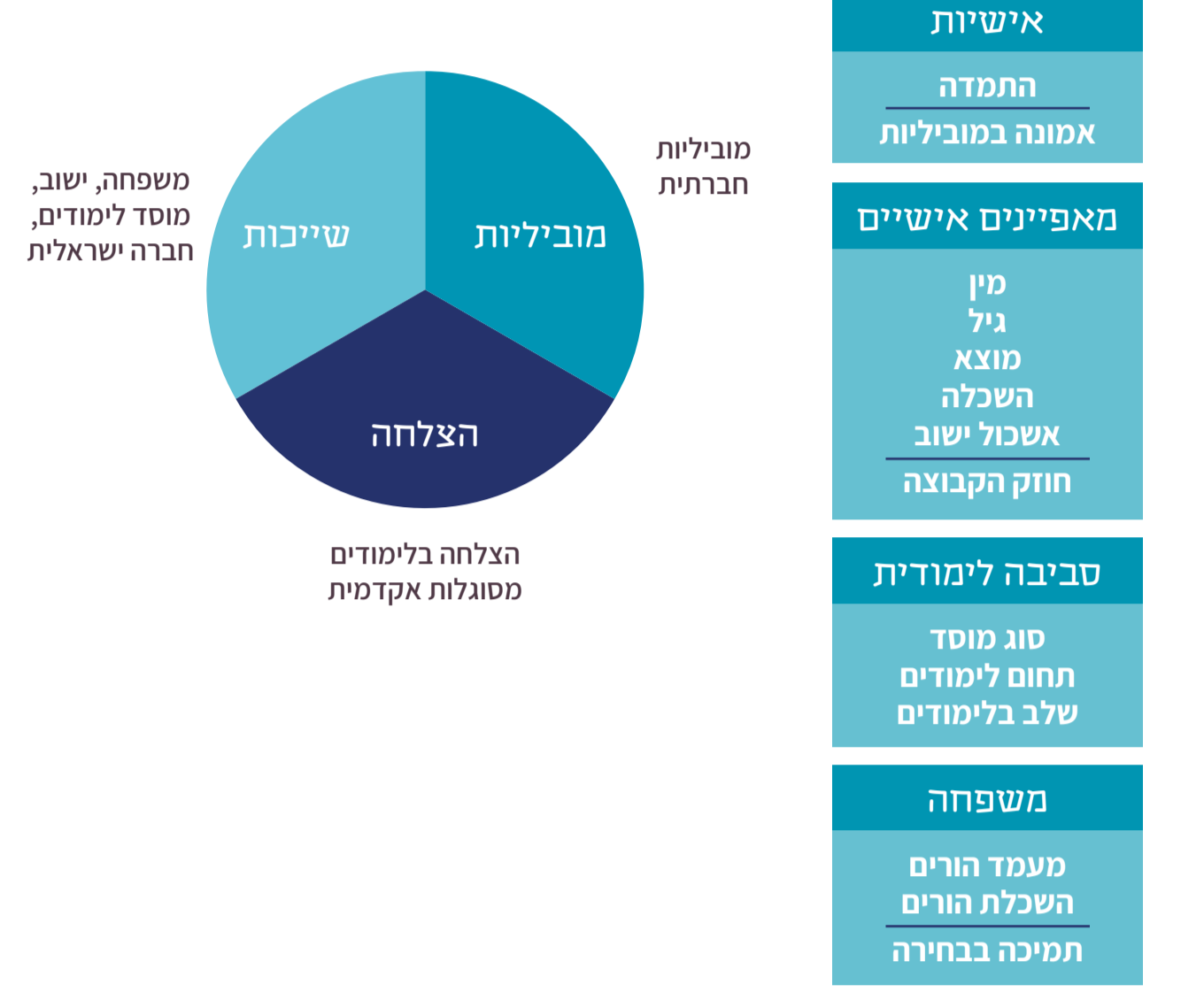
תחושת שייכות לאקדמיה נמדדה על בסיס 6 שאלות שונות שקובצו למדד שייכות במוסד הלימודים. חלק מהשאלות שאלו באופן ישיר על מידת השייכות למוסד הלימודים או לפקולטה והאחרות בחנו את תחושת הסטודנטים כלפי כוונת הסגל ("הסגל האקדמי רוצה בטובתי"), לצד תחושת הנוחות והיבטים חברתיים במוסד הלימודים.

תוצאות הסקר ינחו את העמותה בשכלול תוכניות התערבות קיימות ובבניית תוכניות התערבות חדשות.

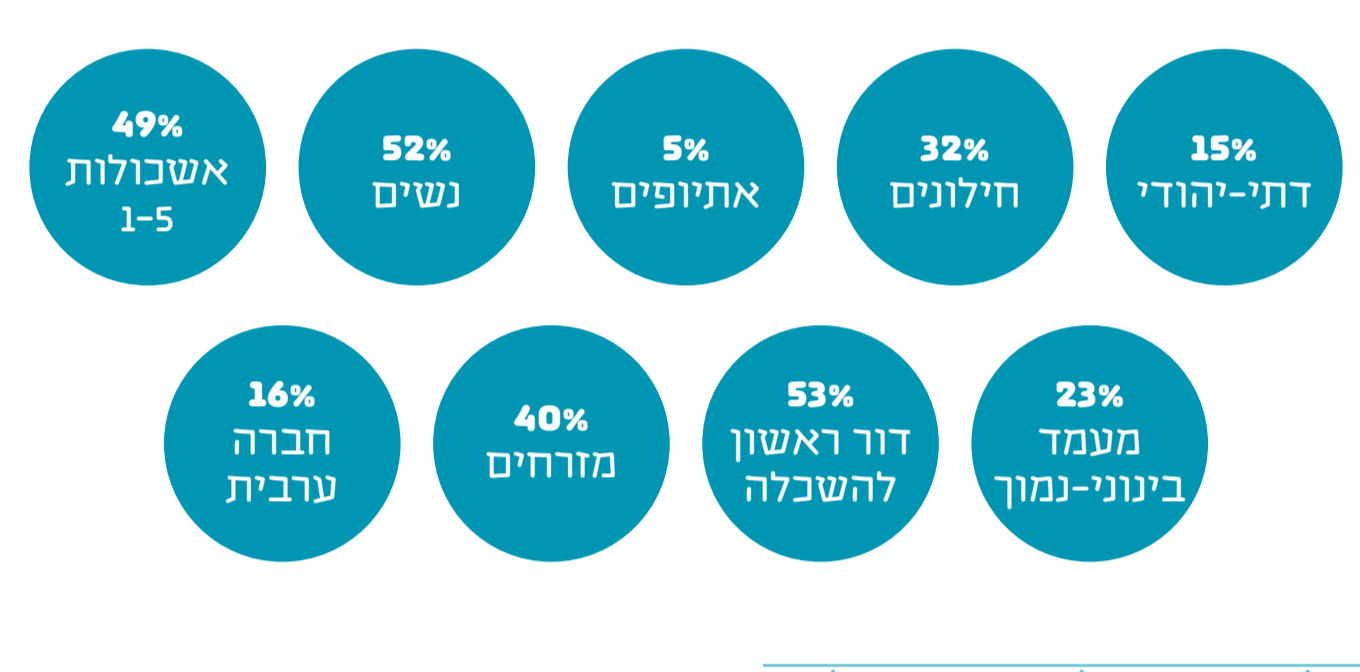
שאלות המחקר המרכזיות

- האם קיים קשר בין תחושת שייכות לאקדמיה לבין הצלחה אקדמית?
- האם קיים קשר בין תחושת שייכות לאקדמיה לבין שייכות לחברה הישראלית?
- האם תחושת שייכות למרחב אחד (משפחה, קהילה) קשורה לשייכות למרחבים אחרים (אקדמיה, חברה ישראלית)?
- מהם הגורמים המנבאים באופן המשמעותי ביותר שייכות למוסד הלימודים והצלחה אקדמית?

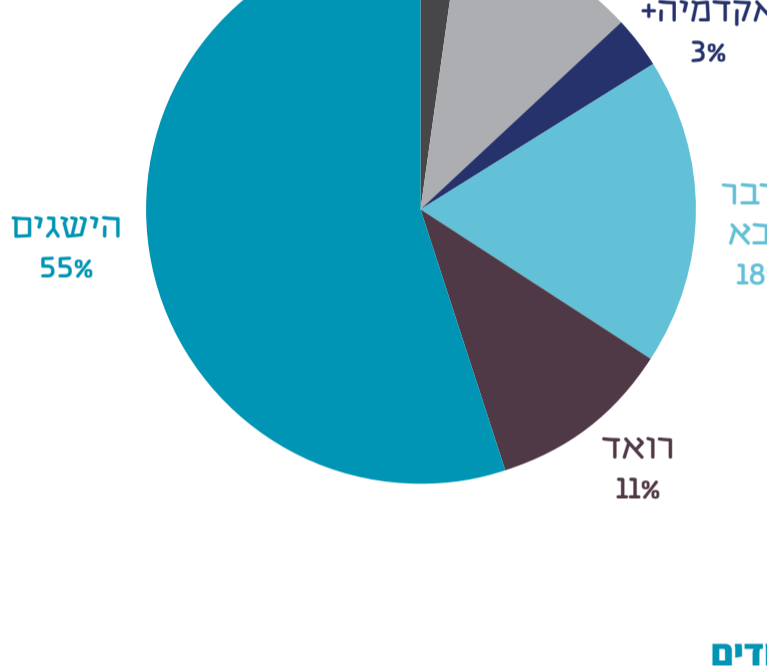
רכיבי המחקר

מאפייני משיבים

פירוט משיבים לפי תוכניות אלומה

ממצאים מרכזיים

- שייכות למוסד הלימודים**
 - נמצאה תחושת שייכות גבוהה יותר למוסד הלימודים בקבוצות מוצא מסורתיות/קולקטיביסטיות (ערבים 57%, אתיופים 49%, מזרחים 43% לעומת אשכנזים 33% ויוצאי ברה"מ 40%).
 - תחושת השייכות למוסד הלימודים של משיבים שהם דור ראשון באקדמיה גבוהה יותר משל אלו שאינם דור ראשון (46% לעומת 37%), אך מידת ההצלחה שלהם באקדמיה מעט נמוכה יותר (42% לעומת 51% ציון מעל 85).
 - רק 45% מהסטודנטים באוניברסיטאות השיבו כי הם מרגישים שהסגל האקדמי רוצה בטובתם במידה גבוהה, זאת לעומת 69% מהסטודנטים במכללות לחינוך ו-62% במכללות המתוקצבות.
 - מכללות לחינוך נמצאו גבוהות יותר ממוסדות אחרים בתחושת שייכות והצלחה בלימודים.
 - הקונפליקט החזק ביותר באקדמיה הוא בין ערבים ליהודים (39%) ואחריו בין ימין ושמאל (29%), במכללות שאינן מתוקצבות הקונפליקט החזק ביותר הוא בין עניים לעשירים (21%). במכללות לחינוך ובאוניברסיטה הפתוחה יש פחות קונפליקטים ביחס למוסדות אחרים.
 - בהשוואה לממצאי המכון הישראלי לדמוקרטיה (מדד הדמוקרטיה הישראלית, 2019) שם המתח החזק ביותר בחברה הישראלית היה בין ימין ושמאל (37%) ואחריו בין יהודים לערבים (27%) ובין דתיים לחילונים (22%). מכאן, האקדמיה ככל הנראה מעצימה את המתח בין יהודים לערבים, אך ממתנת את המתח בין דתיים לחילונים ומקטינה את המתח בין ימין ושמאל.
 - 86% מהסטודנטים במכללות לחינוך מרגישים תחושת נוחות גבוהה יותר במוסד הלימודים לעומת 77% מהסטודנטים באוניברסיטאות.

2. הקשר בין תחושת שייכות למוסד הלימודים לבין הצלחה בלימודים?

- שייכות למוסד הלימודים קשורה באופן מובהק להצלחה בלימודים.** תחושת שייכות גבוהה למוסד מעלה ב 11% את ההסתברות לקבל ציון גבוה 85+ בהשוואה לשייכות נמוכה.
- בקרב סטודנטים ערבים תחושת השייכות נמצאת בקשר חזק במיוחד עם הצלחה בלימודים, אולם הצלחתם בלימודים, נמוכה יותר משייכותם של היהודים.**

3. הקשר בין תחושת שייכות לאקדמיה לבין תחושת שייכות לחברה הישראלית?

- שייכות למוסד הלימודים היא המנבא החזק ביותר של שייכות לחברה הישראלית.
- שייכות ליישוב התגלתה כמנבא החלש ביותר של שייכות לחברה הישראלית.

4. האם תחושת שייכות למרחב אחד קשורה לשייכות למרחבים אחרים?

- כל גורמי השייכות שנמדדו נמצאו קשורים חיובית זה לזה. כלומר, כשאתם מרגישים שייך יותר במרחב אחד גדלים הסיכויים שלו לחוש שייכות גם במרחבים נוספים. לדוגמה: סטודנט החש שייך למשפחה או לקהילה שלו יש סיכוי גבוה יותר שירגיש שייכות למוסד הלימודים.

5. מהם הגורמים המנבאים באופן המשמעותי ביותר שייכות למוסד הלימודים והצלחה אקדמית?

- המשתנים החשובים ביותר המנבאים שייכות למוסד הלימודים והצלחה אקדמית הם: **הערכת הורים את הבחירה בלימודים אקדמיים ותכונת ההתמדה (grit)**. בנוסף, נמצאו המנבאים הבאים: אמונה ביכולת לממש מוביליות חברתית, מוצא, השכלה והשכלת הורים.
- לתכונת ההתמדה והערכה הורית יש תרומה ייחודית משמעותית לשייכות ולהצלחה והן יחד מעלות את הסיכוי לשייכות למוסד ולהצלחה באופן משמעותי.
- סטודנטים שהוריהם מעריכים את הבחירה שלהם בלימודים אקדמיים (ההיגד שהם נשאלו עליו הוא: "בבית מעריכים את הבחירה שלי בלימודים אקדמיים") **הרגישו שייכים יותר למוסד הלימודים** (73% לעומת 31%).
- 71% מהסטודנטים שהוריהם מעריכים את הבחירה שלהם **מצליחים מעל למוצע בלימודים**. ההשפעה החיובית של הערכה מהבית הייתה זהה ללא השפעה של רקע סוציו אקונומי, מגדר או מוצא. כלומר, הורים שאינם אקדמיים מעריכים את הבחירה בלימודים אקדמיים של ילדיהם **באותה מידה** כמו הורים אקדמיים.
- האפקט של **הערכה הורית ותכונת ההתמדה** הוא **חזק יותר** כשמטלים אותם יחד. הערכה הורית והתמדה גבוהה **מצמצמים באופן משמעותי את פערי הציונים** בין המעמדות הנמוכים לגבוהים ובין סטודנטים שהם דור ראשון להשכלה גבוהה לבין אלו שאינם, ובין האוכלוסייה הערבית ויוצאי אתיופיה לבין אוכלוסייה הכללית. מה שמדגיש שוב את החשיבות של הערכה הורית ותכונת ההתמדה לאוכלוסיות מסיימות.
- משתנים אלו יחד מעלים את הסיכוי לקבל ציון ממוצע גבוה מ 85:
 - בקרב **יוצאי אתיופיה** מ-13% ללא תמיכה והתמדה ל-39% **+200%**
 - בקרב **ערבים** מ-25% ללא תמיכה והתמדה ל-44% איתם. **+76%**
 - **דור ראשון** מ-32% ללא תמיכה והתמדה ל-49% איתם. **+53%**
 - **מעמד נמוך** מ-35% ללא תמיכה והתמדה ל-49% איתם. **+40%**
 - בקרב **האוכלוסייה הכללית** הם מעלים את הסיכוי בשיעור נמוך יותר, מ-43% ללא תמיכה והתמדה ל-52% איתם. **+21%**

התמדה (Grit)

- תכונת ההתמדה נבדקה באמצעות שאלון grit מקוצר שנעשה בו שימוש רחב במחקרים ברחבי העולם² סטודנטים ממעמד נמוך הם בעלי ציון התמדה גבוה יותר בהשוואה לסטודנטים ממעמדות גבוהים יותר. **47% מהמשיבים ממעמד נמוך** היו בעלי יכולת התמדה גבוהה לעומת **28.6% התמדה גבוהה בקרב מעמד גבוה**. ההשערה היא שסטודנטים ממעמד נמוך זקוקים ליכולת התמדה גבוהה יותר כדי להצליח. **כולם ירויחו אם נחזק את יכולת התמדה שלהם** אבל נראה כי אוכלוסיות ממעמד נמוך ירויחו יותר.
- בקרב המשיבים, נשים התגלו כבעלות יכולת התמדה גבוהה יותר מגברים 44% לעומת 37%.
- ככלל, זיהינו שככל שרמת ההתמדה עולה כך עולה גם תחושת השייכות למוסד וכמוה גם הסיכוי שממוצע הציונים יהיה מעל 85.

תובנות וסיכום

המחקר שערכה אלומה, הינו הגדול והמקיף ביותר שנעשה עד כה בסוגיית הקשר בין מוביליות ושייכות בקרב צעירים אקדמיים בישראל. מעניין לראות שהסקר חידק חלק מהשערת העבודה הבסיסית של אלומה והאיר נקודות חדשות שלא היו במוקד העשייה שלנו. תוצאות המחקר מחייבות אותנו להמשיך להעמיק בחקר נושא זה.

למשל, הסקר אישש את ההנחה שחיזוק תחושת שייכות לאקדמיה תגביר את תחושת השייכות לחברה הישראלית ותשפיע לטובה על הצלחה אקדמית.

לצד זאת, התגלו ממצאים אופטימיים מאוד שלפני כן לא התמקדו בהם. גילינו כי להערכת הורים את הבחירה בלימודים אקדמיים ול יכולת התמדה יש השפעה חשובה על תחושת השייכות למוסד הלימודים ועל הצלחה בלימודים. יתרה מכך, **יכולת התמדה ותמיכה הורית הם בעלי השפעה גדולה יותר ממעמד סוציו אקונומי וההשכלת הורים (יחד) על תחושת השייכות והצלחה בלימודים**. כלומר, סטודנטים מרקע סוציו אקונומי חלש שהם דור ראשון לאקדמיה יכולים לחוש שייכים יותר ולהנות מהצלחה בלימודים בהנחה שהוריהם יעריכו את בחירתם ושהם בעלי יכולת התמדה גבוהה.

ממצא זה מתכתב עם המחקר של ד"ר גלעד מלאך שמצא אף הוא כי **לתמיכה מהבית על לימודים אקדמיים בקרב סטודנטים חרדיים השפעה מכרעת** על מידת הצלחתם בלימודים³. בהקשר זה, יש לשקול לערוך מחקר עומק על הסוגייה הזו בכדי ללמוד מהי הערכה ותמיכה אפקטיבית ואיך ניתן להשפיע עליה.

כמו-כן, תכונת ההתמדה היא בעלת חשיבות מכרעת בהצלחה אקדמית וביצירת תחושות שייכות גבוהות לאקדמיה ולחברה הישראלית. בהמשך, נבקש לבדוק כיצד ניתן לחזק מיומנות זו בקרב צעירים לפני כניסתם להשכלה הגבוהה ובמהלך לימודיהם.

מסקנה נוספת שהגענו אליה היא כי החשיבות של תחושת השייכות לאקדמיה והצלחה אקדמית ובהמשך למוביליות חברתית משתנה בין קבוצות אוכלוסייה שונות. נראה כי לתחושת שייכות לאקדמיה חשיבות עבור החברה הערבית בדרך להצלחה אקדמית.

תוצאות הסקר מובילות אותנו לחשוב על המענים שאנו מציעים ואיך נכון לשלב בתוכם היבטים של חיזוק יכולת התמדה ותמיכה הורית. כמו-כן מה המשמעות של התוצאות ביחס לאותם צעירים שאינם מגיעים לאקדמיה, או צעירים שנשרו. מה מאפיין אותם בהיבטים של התמדה ותמיכה הורית? ומה ניתן ללמוד על תחושת השייכות שלהם?

אנחנו בתחילת הדרך של העמקה בסוגייה אבל נראה כי המחקר בהחלט האיר לנו את הדרך על הסוגיות בהן יש להתמקד. נמשיך להעמיק בחשיבות של תחושת השייכות לצעירים ולנוער ונמשיך לפעול לפיתוח ושיכלול תוכניות אלומה תוך שמירה על זהות הפרט, חיזוק תחושת השייכות שלו ושלה והעמקה בדרך ליישום מוביליות חברתית.

רוצים ללמוד עוד? אנחנו כאן

אסתר סובול, מנהלת מחקר ופיתוח באלומה

astar@aluma.org.il

¹ תחושת שייכות למוסד אקדמי בקרב סטודנטים מקבוצות תרבותיות שונות. לודמילה קריבוש. הוצאת אוניברסיטת אריאל בשומרון. סוגיות חברתיות בישראל 1, גיליון 29, מס' 1, חורף 2020, עמ' 85-124.

² angeladuckworth.com/grit-scale

³ השתלבות מתבדת: חרדים אקדמיים במשק הישראלי. מחקר מדינותי 115. תהילה קלעני, ארנה בראון-לבינסון. עורך הסידרה: גלעד מלאך. המכון הישראלי לדמוקרטיה. יריי תשע"ז, מאי 2017.

לינק: www.idi.org.il/media/8847/ultra-orthodox-academics-in-the-israeli-economy.pdf